

**A 200 éves váci *alma mater*
első tudós igazgatójára emlékezünk**

Simon Antal

– 1772-1808 –

**GORDOSNÉ
DR. SZABÓ ANNA**



„Soha a tanító a gyermeket az idomtalan betűiért meg ne verje, sótt meg se szidja, pirongassa. Mert akik azt cselekszik, magok alkalmatlanabbak tanítványaiknál, holott nem tudják, miért találtatott fel az írás. Az írás t.i. nem azért találtatott fel, hogy az által képirókká legyünk, hanem, hogy az által gondolatjainkat szem elejbe tehessek; elég szépen ír tehát az, akinek a betűit egymástul el lehet esmérni, a többivel ne gondoljunk, és hadjuk az ékes írást annak, akinek abban kedve telik, de azért a gyenge gyermekeket ne kénnozzuk.”

(Simon, 1808,68-69.)

Ezeket az intelmeket a mélyen gyermekszerető *Simon Antal* „Győri Megyei Világi Pap”, a váci Magyar Királyi Siket-Néma Intézet első igazgatója, Pankota címzetes apátja írta 1808-ban megjelent „*Igaz Mester...*” című kitűnő munkájában, amelyben arra vállalkozott, hogy „tanítványait igen rövid idő alatt, minden unalom nélkül gyéserre írni is olvasni is megtanítsa.”

Nagy tisztelője vagyok *Simon Antal*nak. Gyógypedagógusi pályafutásom úgy alakult, hogy több évtizeden át nemcsak taníthattam róla és munkásságáról gyógypedagógus jelölteknek a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán, hanem a róla ma ismert adatok felkutatásában is részt vehettem. (*Gordosné, 1963; Szatmáriné, 1972*)

Valahai főiskolai gyógypedagógiai történeti tanulmányaimra emlékezve, a „de jó lenne, ha ezt a tételt húznám” élmény fűződik hozzá. Az én főiskolai

éveim alatt *Vértés O. András* – e sokak által még személyesen is ismert – tanár úr tanította a gyógypedagógia történetét. Tőle nemcsak azt tudtuk meg, hogy *Simon Antal*nak, mint a váci alma mater első igazgatójának milyen érdemei vannak a magyar siketoktatás megszervezése és elindítása terén, hanem azt is, hogy *Simon Antal* egyben a tudomány történetének igen jelentős alakja. (*Vértés O. A.*, 1950)

Simon Antal ugyanis, miközben a siket gyermekek eredményesebb tanításának módszereit kutatta, jutott el az *írva-olvasztató eljárás* műveléséhez, az olvasástanítás egyetemes történetében minden ilyen irányú addigi próbálkozás legtekélyesebb megoldásához. Ez már önmagában is maradandó alkotás. Ám ennek kimunkálásához, és nemkülönben a siketek hangos beszédre tanításához elmélyült fonetikai tanulmányokat is folytatott, és miközben ezt neves piarista tanárai és más tudós kortársai segítségével tette, kidolgozta a magyar nyelvtudomány történetének egyik kimagasló alkotását is, az *első magyar fonetikai rendszert*.

De azután – feltehetően rövid pályafutása, korai halála és még inkább kortársi féltékenység okán – mostohán bánik vele a történelem. Jó ideig tartják számon, szűkszavúan, érdemeit megcsonkítva emlékeznek rá, sőt még biográfiai adatai is pontatlanul kerültek feljegyzésre, megörökítésre.

Az 1880-as években kerül csak az érdeklődés előterébe, amikor a magyar népiskolai tanítás történetét kutató *Kiss Áron Simon Antaltól*, mint „*elfeledett derék pedagógunk*”-ról szól, akit – ahogy mondja – „*örömmel vallhatjuk magunkénak*”.

Röviddel ezután a gyógypedagógiai szakirodalom is jelentkezik *Simon Antal* méltatásával. Először az első magyar gyógypedagógiai szaklapban, a *Kalauz*-ban olvassuk *Adler Simon* tollából, hogy bizonyíthatóan *Simon Antal* Igaz Mestere ihlette azokat a német szerzőket, akiknek a pedagógia története az írva-olvasztató módszer feltalálását tulajdonítja. (*Gordosné*, 1972)

Ezzel tört meg a jég. Ezután már *Ákos (Scherer) István*, *Borbély Sándor*, *Klis Lajos* és mások is egybehangzóan elismerően méltatják munkásságát, hogy azután az 1950-es években jeles nyelvtudósaink, mindenekelőtt *Vértés O. András* (1952; 1972), majd *Subosits István* (1972) az Őt megillető helyet jelöljék ki számára a tudomány történetében.

Biográfiai adatainak pontatlanságára azonban még ekkor sem derül fény. Erre az 1960-as években *Éltes Mátyás* egyik kitűnő tanítványa, a *Decroly-féle olvasástanítási módszer* kipróbálásában hűséges munkatársa, *Szatmáriné Vámi Júlia* gyógypedagógus, gyakorló iskolai tanárnő figyel fel, aki több „örökzöld” nyelvészeti vitakérdéshez is folyamatosan és szenvedélyesen szól hozzá, 99 éves korában történt eltávozásakor kötetnyi levelezést és tudó-

mányos igényű írást hagyva hátra – éppen *Simon Antal* hatására – az *ly* eltörléséért folytatott szenvedélyes harcáról. De a „keresztény” vagy „keresztény” vitába is ugyanilyen igényességgel kapcsolódott be. Minden általa „nyelvi fonáságának ítélt jelenségre felfigyelt és kitartóan képviselte álláspontját.

Szatmáriné Vámi Júlia vette észre azt is, hogy *Simon Antal*ról a lexikonokban rögzített adatok ellentmondóak, s kezdett kutatni főként pontos születési helye és éve után. Kérésére ebbe a munkába volt alkalmam bekapcsolódni, s a nyitrai, a trencsényi és a kecskeméti piarista rendházakban járva, ott a „Rullák” tanulmányozása során sok-sok érdekességgel találkozva megbizonyosodni a keresett helyes adatokról.

Foglaljuk össze, ahogyan *Szatmáriné* tette, röviden *Simon Antal* életútadatait:

Simon Antal tehát nem 1770-ben, hanem 1772-ben, szeptember 7-én született a Győr megyei Ikrényben és nem Újfaluban vagy Győrújfaluban. Apja *Simon András*, anyja *Högye (Hölgye) Judit*. Nemzetisége magyar, nyelvtudása magyar, német, latin. Gimnáziumi tanulmányait 1790-ig Győrött végezte. 1790. december 12-én Pozsonyban bölcsészeti tanulmányokra jelentkezik, de azokat csak megkezdte, mert 1790. december 28-án Trencsénben novíciusnak öltözik. Novícius 1792. január 4-ig. Ezután Nyitrán tanít, majd ugyanebben az évben Kecskeméten folytatja a tanítást, és még 1793-ban is itt tanít. 1794-96 szeptemberéig Nagykárolyban bölcsészeti tanulmányokat folytat. Ezután Győrött a szemináriumban tanul, pappá szentelik, s 1799. novemberétől július 27-ig „győri megyebéli világi pap”, a régióban több Széplak közül Fertőszéplakon káplán. 1801. szeptemberétől Bécsben tanul a siketek intézetében. A siketek váci intézetének igazgatója, egyben tanára és hitoktatója 1802. augusztus 17-től 1808. augusztus 30-ig. 1808. júliusától Pankota címzetes apátja. Meghal 36 éves korában Vácott, 1808. augusztus 30-án, ugyanaznap a váci „fehérek” kriptájában temetik el. (*Szatmáriné*, 1972)

Munkásságáról szólva, *Simon Antal* tehát mindenekelőtt az akkor divó ún. silabizáló módszer ellenében a *hangozató, szótagoló és írva-olvastató eljárás* úttörője. Nemcsak Magyarországon, hanem – ez ma már bizonyított – külföldön is a legelsőek között kezd annak kidolgozásához. És nemcsak kikísérletezi, kidolgozza és bevezeti, hanem jeles munkájában logikailag hibátlanul felépített gondolatmenettel vezeti olvasóit, követőit; érvelése meggyőző, példái, hasonlatai találóak, és – az ő szóhasználatával – mind a siketnéma gyermekeket, mind a normálistákat tanító pedagógus társai számára is igen jól felhasználhatóak.

„De lássuk ezt példában” – idézem *Simon Antalt* – amikor pl. a silabizáló eljárás fogyatékoságait kívánja demonstrálni:

„Ha a gyermek ezen szavat, *illetlenség* akarja a közönséges mód szerint sillabizálni, nemde így erőlteti és fárasztja magát: *i-el-il-el-é-té-let-illet-el-é-en-len-illetlen-es-é-gyé-ség-illetlenség*. Bódog Isten! nem nagy illetlenség-e ez, a gyenge gyermekeket így kínozni, így terhelni! Még a gyermek ezen szavat *illetlenség* egészen kiolvassa, 24-szer kell néki a száját mindég máskép meg máskép eltátani, azaz 24 szillabát kell néki kimondani, hogy azon 4 szillabákat, melyek a fölyebb említett szóban vagynak, kimondhassa: holott sokal könnyebb vólna a följobb említett mód szerint ezen szavat így olvasni: *il-let-len-ség*, azaz 4 szájtátással az egész szavat minden hiba, és szószaporítás nélkül kimondani.

Ez azon nagy, és megbocsájthatatlan hiba, ami hátráltatja mind a tanulókat, mind a tanítókat az olvasás módjában: innéd vagy az, hogy sok gyermekek 3-4 esztendeig járnak az iskolába, mégis midőn haza mennek az házi munkákra se jól olvasni, se jól írni nem tudnak: de bárcsak sokan a saját magok nevét tudnák felírni becsületesen!” (*Simon*, 1808, 66-67.)

Vagy lássuk, amikor az írás olvasást megkönnyítő, olvasást segítő szerepéről szól:

„Legfőképpen pedig a tanító az írásra ügyeljen mert akár mint gondolkodtak is a mi őseink, csak ugyan rosszul gondolkodtak, amidőn az első iskolájából a kisdedeknek az írást számkivetették; mivel eszékbe juthatott vólna, hogy a gyermekek a rajzolásra nagyon hajlandók, úgy hogy sokszor fenyíteni is kell őket, ne hogy korommal, vagy más festékekkel az háznak feje falait bémázolják.

Ugyan ezen gondolattal, vagyis észrevétellel együtt eszékbe juthatott vólna az is, hogy tehát a rajzolás, azaz: az írás által a gyermekek a betűket egymás-tul hamarább meg fogják különböztetni. Itt pedig az okos olvasó nem fogja azon írást érteni, amely feje papiroson ténta és toll által tétetik, hanem a kő-táblán való írást, ahol a mester és a gyermek is mindaddig eltörülheti a helytelen betűt, méglen annak formája, helyesebb tekintetbe nem helyeztetik.” (*Simon*, 1808, 72.)... „A papiroson való írásra csak akkor fogattassanak a gyermekek, ha egyszer krétával vagy írőkővel helyesen tudnak írni a táblán, és azonnal apró, azaz: haszonvételű írásra taníttassanak.” (*Simon*, 1808, 90.)

De szóljunk röviden *Simon Antal*nak, a váci fonetikusok (ezt a kört *Simon Antal*, *Schwarcz Antal* és *Meszlényi Molnár János* alkotja) szeniorjának fonetikatörténeti érdemeiről is.

Mi a tárgya az Igaz Mesternek? – tesztem fel *Vértes O. András* leíró hangtani történeti elemzését követve a kérdést? (*Vértes O. A.*, 1980)

Erre maga *Simon Antal* megfelel. „... ezen munkámnak tárgya nem egyéb, hanem hogy a betűket az ő valóságos, természetes hangjokba öltöztessen, róluk az álorcát levonjam, amelyben igen nehéz a kisdedeknek őket megesmérni: hogy egy rövid utat mutassak azoknak megtanulására, és az azokkal való élésre az olvasásban: t.i. könnyebbségére akarok lenni ez által mind a tanulóknak, mind a tanítóknak: tehát egyedül az emberi-nemzetnek haszna a tárgya az én munkámnak.” (*Simon*, 1808, 34-35.) Ezért azután *Simon Antal* a mássalhangzók képzését háromszor is tüzetesen leírja, először az egyes hangokét, majd a magánhangzókkal kapcsolt mássalhangzókét és végül valamennyit a tanítás rendjébe, a 8. naptól a 30.-ig terjedő szakaszba beiktatva.

Ahol a betű neve és ejtése között eltérést talál, új betűket és mellékjeleket javasol. A jellel a nyelvállást kívánja jelölni. A beszélőszervek szerepének és ismeretének igen nagy fontosságot tulajdonít.

Azt írja: „Hogy ezen munkácskában semmi se hibázzon, mindenek előtt szükség, hogy a magyar nyelvnek leírására megkívánható ÁBé állítson fel; amelyben se több, se kevesebb jelek ne légyenek mint amennyi hangok vagynak a magyar nyelvben, a haszontalan betűk, és az igaz értelem ellen való jelek abbúl kiirtassanak.” (*Simon*, 1808, 43.)... „... az egész ÁB-ét a magyarok a deákoktól kölcsönözték! Nincs különben. De vajon nem cselekszem-e én okosan, ha, másnak a köntösit magamévá tévén, azt testemnek befödésére igen hosszúnak, és bőnek találván, abbúl elvágatok és kivétek. Nemde minden ember méltán kinevetne, ha azt mondanám, hogy azért hordozom oly bőven és azért húzom magam után a földön, mivel az ezelőtt nem az enyim volt. Hát miért nem szabad és illendő a magyarnak a magáévá tett bő ÁB-éből a haszontalan foltokat kivetni és nyelvének hangjaihoz egyengetni?” – érvel ma is, számunkra is megszívlelendően *Simon Antal*. (*Simon*, 1808,46.)

És a sok-sok közül még egy megszívlelendő javaslata: „Ezen tárgynak elérésére szükséges, hogy a tanító jól esmérje a szólóeszközöket, és tudja, miképen használja ő azokat, midőn az olvasás közben a betűket megnevezi. A szólóeszközök tehát ezek: a tüdők, gége, torok, nyeldekklő, nyelv, órr, szájpaddlás, fogak és a két ajak. Ezek formálnak minden hangot, melyet a beszéd vagy olvasás közben ejtünk. Onnéd származik, hogy némely mesterek tanítványiknak selpességét, hóbögését, és nehéz beszédjét meg nem tudják jobbítani, mert nem értik melyik hangra minő szólóeszköz kívántatik meg.” (*Simon*, 1808, 43.)

De ezúttal nem sorolhatom, idézhetem tovább *Simon Antal* megannyi figyelemet érdemlő, még ma is aktuális gondolatát. Az olvasó érdeklődésére bízom a további tájékozódást.

Bevezetőmben a gyermekszeretetéről tanúskodó *Simon Antalt* idéztem. Bevezetésül a hivalkodástól mentes, szerény *Simon Antal* szól hozzánk:

„Ha érdemes ember-társaimnál ezen munkám becsbe fog lenni, és iparkodnak e szerént közölni másokkal az emberi tudományoknak első vonásait, tiszta szívemből fogok örvideni! Ha pedig az érdemes magyar haza az én hasznos iparkodásomat kedvébül kizárondja; búsulni fogok ugyan emberi szeretetbül kifüggesztett tárgyomnak elhibázásán; mégis mindazonáltal senkivel perbe nem szálllok, hanem untig meg fogok aval is elégedni, hogy legalább ezen rövid úton siket-néma ember-társaimnak használhatok!

Fusd által tehát kegyes olvasó ezen kisdedeknek kedvező munkácskát csendes elmével, és ha valami abban nem tetszik, jusson eszedbe, hogy talán te is írhatnál olyat, ami nem minden embernek fogna tetszeni. Azonban arra vagyok annyit igazságom, hogy tőled megvárjam legalább tiszta iparkodása helybe hagyását A SZERZŐNEK. ”

(Simon, 1808, 35.)

Irodalom

Gordosné dr. Szabó Anna (1963): Gyógypedagógia történet II. Magyar gyógypedagógia történet a XX. századig. Tankönyvkiadó, Budapest (19., változatlan kiadás, 1995).

Gordosné dr. Szabó Anna (1972): Simon Antal munkásságának gyógypedagógia történeti jelentősége. In: Simon Antal-émlékünnepély és I. Országos Gyógypedagógiai Konferencia. (Szerk.: Gordosné dr. Szabó Anna) MAGYE 3. Budapest.

Simon Antal (1808): Igaz mester aki Tanítváñait igen rövid idő alatt, minden Unalom nélkül egészre írni és olvasni is megtanítja. Budán. - Hasonmás-kiadása Vác, 1971. - Az idézetek: Szatmári Antalné (1972): Újabb adatok Simon Antalról. - Az „Igaz mester” korszerű átírásban. (Szerk.: Gordosné dr. Szabó Anna) Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete, Budapest című kiadványból származnak.

Subosits István (1972): Az Igaz mester hangjelölési rendszeréről. In: Simon Antal-émlékünnepély és I. Országos Gyógypedagógiai Konferencia. (Szerk.: Gordosné dr. Szabó Anna) MAGYE 3. Budapest.

Szatmári Antalné (1972): Újabb adatok Simon Antalról. (Szerk.: Gordosné dr. Szabó Anna) Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete, Budapest.

Dr. Vértes O. András (1950): Bevezetés a fonetikába. (Sokszorosított főiskolai jegyzet) Budapest.

Dr. Vértés O. András (1959): Az első magyar nyelvű fonetika. (Javított kny. a Magyar Nyelvörből) Budapest.

Dr. Vértés O. András (1972): Simon Antal Igaz mestere a magyar fonetika történetében. In: Simon Antal-emlékkünnepély és I. Országos Szakmai Konferencia. (Szerk.: Gordosné dr. Szabó Anna) MAGYE 3. Budapest.

Dr. Vértés O. András (1980): A magyar leíró hangtan története az újgrammatikusokig. Akadémiai Kiadó, Budapest.

KÖSZÖNTÉS

A Magyar Kultúra Napján, 2002-ben

Kiemelkedő gyógypedagógiai munkáért

„**Éltes Mátyás-díj**” kitüntetést vett át *Pálinkás József* oktatási minisztertől a Néprajzi Múzeumban rendezett ünnepségen:

Dombainé Esztergomi Anna, a budapesti Mozgásjavító Általános Iskola és Diákotthon igazgató-helyettese, gyógypedagógus-logopédus, pszichológus;

Héjjas Jánosné, a szentendrei Bárczi Gusztáv Általános Iskola igazgatója, gyógypedagógus;

Horváth Sándorné, a szentgotthárdi Arany János Általános Iskola gyógypedagógiai tanára;

Mesterné Metz Klára, a budapesti XIX. kerületi Zrínyi utcai Napközi Otthonos Óvoda óvodapedagógusa;

Dr. Pál Tamásné, a budapesti Öveges József Szakközépiskola, Szakmunkásképző és Gimnázium tanára.

Ugyanakkor, a magyar neveléstudomány eredményeinek felhasználása területén kiemelkedő tevékenységet folytató pedagógusok és neveléstudományi kutatók munkájának elismeréseként járó

„**Kiss Árpád-díj**”-ban részesült

Lévai Judit gyógypedagógus, a Kiss Árpád Országos Közoktatási Szolgáltató Intézmény gyógypedagógiai szakreferense.

Valamennyiüknek szívből gratulálunk!

Főszerkesztő